

KART I BAKPERMEN!

Naturkart for Maridalen

Hilde Friis Solås

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

Bli med ut og se på den varierte naturen i Maridalen.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus
www.noa.no

Innhold

Biologisk mangfold	3
Naturkartene	3
Hva er et vegetasjonskart?	3
Post 1 Granskog med blåbær	4
Post 2 Furuskog med lav og lyng	6
Post 3 Plantefelt gran	8
Post 4 Hagemarkskog	8
Post 5 Gråorskog	10
Post 6 Kantsone til dyket mark	12
Området A – Langs veikanten	12
Området B – Maurtue	13
Området C – Beitemark	14
Post 7 Ved Hønefoten parkeringsplass	15
Post 8 Hester og beite	17
Fremmede arter i området	17
Vegetasjonskart med natursti	16
Treslag i området	18

Ordforklaring

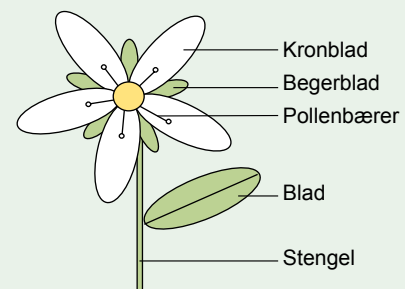
Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særbu - hann-blomster på noen planter. Hunn-blomster på andre.

Takk

Takk til spillemiddelordningen for økonomisk støtte som har muliggjort denne brosjyren.

Kultur og idrettsetaten

Regionskontor for Landbruk – SMIL

Regionskontor for Landbruk rentemidler

Byrådsavdelingen for miljø og samferdsel

Redaksjon

Redaksjon: Helen Svensson og Catrine Curle

Bilde post 3: Gjermund Andersen

Foto: Hilde Friis Solås (hvis ikke annen er nevnt)

Layout: David Keeping/ Hilde Friis Solås

© Naturvernforbundet i Oslo og Akershus 2009

Kilder

Bleken E., Mysterud, Iver og Mysterud, Ivar (1997). Skogbrann og miljøforvaltning. En utredning om skogbrann som økologisk faktor.

Bang, P. & Dahlstrøm, P. (1972) Dyrespor. NKS-forlaget. Oslo 1980.

Berg, G. A., (1980) Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.

Fremstad (1997) Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahäfte 12: 1-279.

Haugset, T., Alfredsen, G. & Lie, M.H. (1996) Nøkkeltotoper og artsmangfold i skog. Siste sjanse. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.

Jonsson, B. & Semb-Johansson, A. (red.) (1990) Norges dyr. J.W. Cappelens forlag a.s.

Kummen, T. & Larsson, J. Y. (1990) Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.

Kålås, J.A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) (2006) Norsk rødliste 2006. Artsdata-banken.

Lid, J. & Lid, D.T. (2005) Norsk flora. 7. utgave ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget.

Lindbeck, B. (2000) Våre skogtrær. Omega forlag.

Mossberg, B., Stenberg L., Ericsson, S. (1995) Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk forlag.

Naturarkivet: www.naturarkivet.no

Norsk botanisk forenings plantefotoarkiv: Lest 17.03.09 www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/plantefoto/

Norsk zoologisk forening: www.zoologi.no (12.03.09)

Ryvarden, L. (red.) (1993) Norges planter. J.W. Cappelens Forlag.

Professor Nils Chr. Stenseth, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet? SABIMA-seminar 2005 om ny lov for biologisk mangfold

Stordal, J. (1977) Soppene i farger. H. Aschehoug & Co.

Tinggaard, K.A. (1982) Fuglene i farger. H. Aschehoug & Co.

Arson, A. & Eriksson, P. (1992) Dyrespor og kunsten å spore. Cappelen

Gjærevoll, I (1999) Norges fylkesblomster. Tapir forlag, Trondheim

Ulltveit G. (1995) Ville bær alle spiselige ville bær i Norge. Mer enn 200 mat-

oppskrifter. N. W. Damm & Søn A:S: Teknologiske forlag

Slipher, B. (2006) Plukk ville matvekster. Bokstenterert Eirik Pettersen & Co. AS

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. Allikevel er dette bare en liten del av alle artene som finnes i verden. På slutten av 2006 kom det en ny norsk rødliste. Dette er en liste over plante- og dyrearter som er sårbare eller står i fare for å bli utryddet. Den er lang - hele 3886 arter! Rødlista forteller oss at de største truslene mot disse artene er skogbruk og menneskers nedbygging. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!** Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art skal det bare en tilfeldighet til for at den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakten med hverandre og formere seg. Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Fordi du betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. Vi ønsker å dele naturgleden med deg fordi: Det vi er glad i – det har vi lyst til å verne om!

Naturkartene

Så langt har Naturvernforbundet i Oslo og Akershus trykket opp naturkart i følgende områder: Årvollåsen (bydel Bjerke), Fra Stovnerbakken til Liastua (bydel Stovner), Lutvannsområdet (bydel Alna), Sognsvann – Båntjern (bydel Nordre Aker), Nordre Akers grønne lunger (bydel Nordre Aker), Lysakerelvas øvre del, (bydel Vestre Aker, Bærum kommune), Ljanselvas øvre del (bydel Østensjø) og Svartdalen – Etterstad (bydel Gamle Oslo). I løpet av 2009 blir også naturkart for Bygdøy nordøst (bydel Frogner), et utsnitt i Maridalen, (bydel Nordre Aker), Akerselvas nedre del (Bydel Sagene, bydel Grünerløkka) og Nyland/Alnaparken (bydel Alna) ferdige.

Heftene inneholder informasjon som er bygd opp rundt et **vegetasjonskart** som finnes i bakpermen.

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Kan det være noe system på **hvor** ulike typer skog finnes? Alle ville planter lever i en konstant konkurranse med hverandre. De må konkurrere om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet vil vinne denne kampen. Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f. eks. vanntilgang, klima, snødekke, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet. I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hvilke planter som vokser hvor. Planter som har noenlunde samme krav til miljøet, og samtidig er tilpasset hverandres tilstedeværelse, vil vokse på samme sted. De danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du kan finne igjen på **vegetasjonskartet**. Vegetasjonskartet kan fortelle deg hvor du finner blåbær for eksempel!

Vegetasjon varierer, men ikke alltid etter skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser noe tydelig skille akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

ISBN: 978-82-90895-45-2

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselige og også veldig gode. Men vær oppmerksom! IKKE SPIS noe FØR du er HELT sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

Post 1 Granskog med blåbær

Denne granskogen er relativt næringsfattig. Derfor er det ikke så mange ulike planter som kan leve her, og skogen blir artsfattig. Dette er dessuten den vanligste skogtypen i Oslomarka. Skogen har allikevel mange muligheter! Hva med en blåbærtur? Eller å kunne søke ly under et grantre når det regner? Skogbunnen er dekket av blåbærlyng og moser. På lysåpne steder er det mye av en gressart som heter smyle. Andre vanlige planter er maiblom, skogstjerne, stri kråkefot og linnea. I **akkurat denne** granskogen finner vi gran, furu, selje, rogn og bjørk. Det står dessuten en liten busk av spisslønn i kanten av parkeringsplassen. Finner du den?

Grankongler.

Grantreets røde blomster sitter høyt oppe i toppen av treet, og blir til lange kongler. Når du ser på et granfrø kan du se at det er en slags liten nøtt i den ene enden og vinge i den andre. Når frøet spretter ut av konglen kan den fly av sted med vinden. Granfrøene inneholder mye fett og en viktig matkilde for ekorn, mus og fugler på vinteren.

Kongler som er spist på av mus skiller seg fra kongler som er spist av ekorn. Mus spiser konglestilken helt ren. Ekorn lar det stå igjen litt kjafser i enden av konglestilken. Det er lett å finne rester kongler som er spist av ekorn. Spiseplassen til en mus ligger ofte skjult. Hakkespetter stikker nebbet sitt inn mellom kongleskjellene for å få tak i frøet. Derfor er det stor plass mellom kongleskjellene og konglestilken. Konglen får et rufsete utseende.

Du finner masse kongler langs stien. Klarer du å finne ut hvilket dyr som har spist på konglene her?

Spist av mus!

Spist av ekorn!

Spist av hakkespett!

Gran *Picea abies*. Høyt tre med korte, parvise nåler. Sambu. Visste du at du kan spise de lysegrønne skuddene av gran? De er rike på vitaminer. Kvaefra gran har blitt brukt som tygggegummi. Har du prøvd det?

Blåbær *Vaccinium myrtillus* 30–70 cm. Grønne, kantete stengler. Blad har takket rand og faller av om høsten. Kronen er rødlig, og bær blå. Noen ganger mangler det tynne vokslaget som hindrer væsketap. Da er bærene svarte og glinsende. Både blomst og bær er spiselige og har søt smak. Blomstrer mai–juni. Bær i august. Plukk da vel!

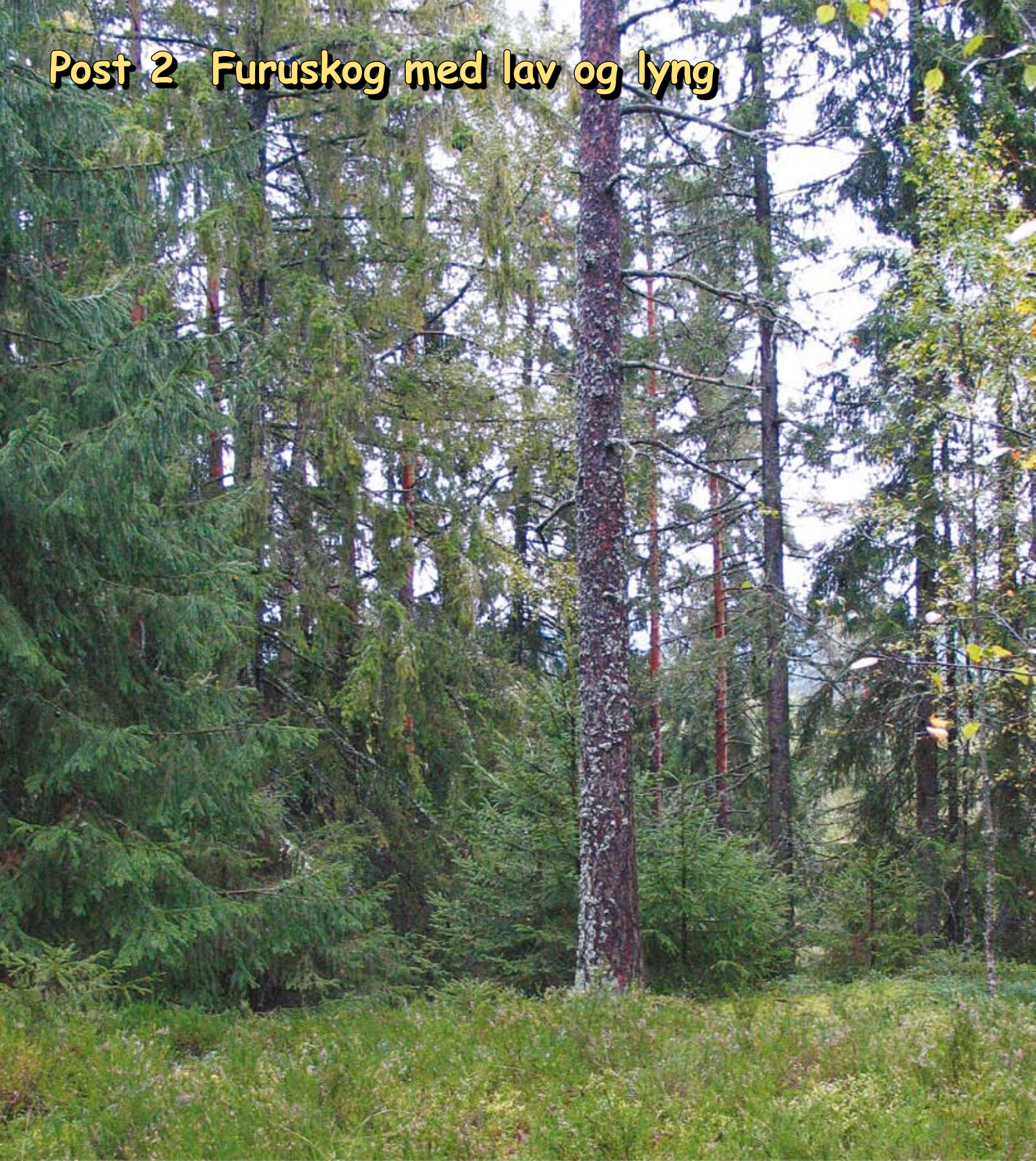

Smyle *Deschampsia flexuosa*. 20–70 cm. Har du tenkt at gress var gress og at det er likt alt sammen? Visste du at det finnes 160 forskjellige arter av gress i Norge? Smyle er en av disse. Bladene er rullet sammen og smale som en tråd. De står i glisne til tette tuer.

Maiblom *Maianthemum bifolium*. 5–20 cm. Et hjerteformet blad fra jordstengelen og to (sjelden et) på stengelen. Klase med små hvite blomster. Røde små bær. Trenger ikke spesielt næringsrik jord.

Post 2 Furuskog med lav og lyng

I denne skogen står trærne ofte spredt. Det gjør at det blir mye lys. Ved siden av furu finner vi ofte osp, rogn og gran. Vi finner gjerne denne vegetasjons-typen på knauser og åsrygger med tynt jordlag. Der er det tørt og næringsfattig. Skogen vokser seint. På skogbunnen finner vi typisk: røsslyng og krepling, ulike arter av lav samt sigdmoser. Marimjelle, som du finner er beskrevet i neste post.

I furuskogen **akkurat her** finner vi: gran, furu, bjørk og rogn. (I skogen mellom Hønefoten p-plass og Mari-dalen skole er det mye småmosaikk av granskog med blåbær og furuskog med lav og lyng. Derfor er det ikke sikkert det er så lett for deg å se skillene akkurat her.) Her finner du også Kjempebjørnekjeks som kan bli opptil 4 meter høy. Les mer om denne planten under fremmede arter lenger bak i heftet.

Islandslav *Cetraria islandica* er vanlig i Sør-Norge blant mose og andre lav på tørre rabber eller på nesten nakent berg. Denne laven inneholder en rekke karbohydrater. En av disse heter lichenin og løses lett i kokende vann og stivner til gelé når det så blir avkjølt. Denne geléen er lett å fordøye. På grunn av dette har islandslav blitt brukt mye til dyrefor, særlig griser. I tidligere tider ble den også brukt til folke-mat ved uår, krig og andre ulykker.

Furumose *Pleurozium schreberi* Mattedannende bladmose med stiv rødlig stengel, 5–10 cm. Skuddene er fjærgreinet. Med butte taklagte blad. Danner store tepper av opprette, gulgrønne og glinsende skudd. Vår vanligste skogbunnmose i hele landet. Ble før brukt til tetning mellom stokkene i laftehus.

Marimjelle *Melampyrum* sp. 10–40 cm. Ettårige halvparasitter som snylter på røttene til andre planter. Blad smale og motsatte. Beger med fire tenner. Kroner består av to lepper. Overleppen er hjelformet. Underleppen er trefliket og lengre enn overleppen. Svartner når de tørker. Spres av maur. Blomstrer i juni–august.

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Den har røde hunnblomster som senere blir til kongler og gule hannblomster. Første året er konglen som en liten ert og grønn. Andre året gråbrun, 3–6 cm, moden i oktober. Blomstrer i mai–juni. Sambu.

Røsslyng *Calluna vulgaris* 10–30 cm. Små, nålformete blader i fire rader. Beger rødfiolett og større enn kronen. Blomstrer i august–september. Te av røsslyng har blitt brukt som sovemedisin. Visste du at røsslyng ble kåret til Norges nasjonalblomst i en "folkeavstemning" i Nitimen i 1976?

Tyttebærklumpblad *Exobasidium vaccinii* Denne var her i 2008. Er den her fortsatt? Tyttebærklumpblad er en sopp! Er ikke det litt rart? Den danner et mugglignende, hvitaktig eller rosafarget lag på undersiden av tyttebærblad. Oversiden av bladet av bladet er vanligvis rød. Hele bladet er tykt og vridd.

Tyttebær *Vaccinium vitis-idaea* 5–15 cm. Tyttebær er en art vi også ofte finner i denne typen skog. Bladene er vintergrønne, blanke og tykke med nedbøyd rand. Lys og prikkete underside. Blomstrer i mai–juni. Frukt i august–september. Bærene inneholder benzosyre som er naturens egen konserveringsmiddel. Smak da vel!! Eller ta dem med hjem og lag syltetøy! Foto: Norman Hagen

Post 3 Plantefelt gran

Treslag: Kun gran (noen få bjørk har klart å komme seg opp i stikanten)

I plantefelt er de fleste trærne grantrær og det vokser lite på skogbunnen. På den måten skiller plantefeltene seg tydelig fra naturlig skog. I et plantefelt blir det så liten artsvariasjon at det vil være mer naturlig å snakke om enfold enn mangfold. Skogen behandles slik fordi det lønner seg økonomisk på kort sikt for de som eier den. Dette gjør skogen mindre egnet for mange andre planter, dyr og sopp som lever i den. Dessuten er denne skogen svært lite egnet som opplevelsesskog.

Post 4 Hagemarkskog

Rundt gårdstun og gammel dyrket mark finner vi kulturpåvirket skog. Skogen ligner litt på granskog med lave urter, men det er som regel mest løvtrær her. I slike områder var det ofte dyr på beite. Derfor finnes det gjerne mange arter som tåler godt både beiting og tråkk. Hvor stort mangfold vi finner på skogbunnen varierer i forhold til f.eks. lys, varme og hvor næringsrik jorda er. I hagemark-skogen akkurat her finner vi: Bjørk, hegg, rogn, selje, gran, rødhyll, samt litt spisslønn og ask.

Ser det ut som det vokser igjen her? Hva er å vokse igjen? Det er at den naturlige skogtypen kommer tilbake fordi den ikke lenger skjøttes slik den ble skjøttet før. De gamle trærne her er bjørk. Andre treslag har stort sett blitt fjernet tidligere. Men nå ser vi at de unge trærne stort sett er gran. Vil det så bli gran som overtar i "neste generasjon"? Det er avhengig av om skogen fortsatt kommer til å bli skjøttet som hagemarkskog eller ikke.

På neste post har vi beskrevet en vakker blomst som heter nattfiol. Den kan du også finne på denne posten!

Neverskjæring

De svarte mørke, brede ringene rundt stammene på bjørka skyldes at noen har sanket **never** her. Det vil si at de har skåret av et stykke av barken for å flette kurver eller lage andre pyngetjenstander. For å kunne skjære av bark uten å skade treet er det viktig med grundig opplæring. Derfor arrangeres det kurs i skjæring av never.

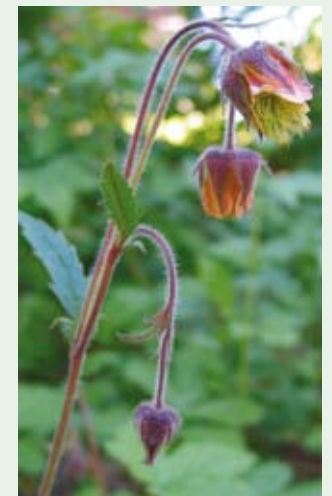
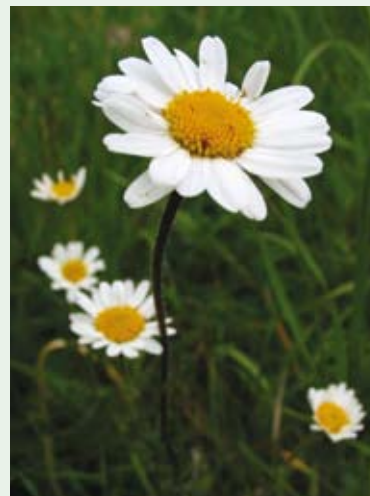
Bringebær *Rubus idaeus* Trekobla blad. Småblad tilspissede og hvite under. Kronblad opprette, små og smale, hvite. Selv om blomstene er uanselige, har de stor nektarproduksjon som gjør at både humler og bier tiltrekkes i stort antall. Frukten er en sammensatt steinfukt som først er grønn, også rød, søt og saftig.

Engsoleie *Ranunculus acris* 5–75 cm. Fint strihåret med tiltrykt beger. Omskiftelig. Det blir mye mer av denne når en eng slås. Blomstrer i juni–september. Mange kaller denne for smørblomst.

Knuskkjuka *Fomes fomentarius*. Fruktle-gemene (det vi ser av soppen) er treharde, hov-formede. De er 15–30 cm nederst og 10–20 cm tykke. Over-siden først leirbrun, se-nere glinsende sølvgrå. Porelaget (undersiden) først gråhvitt, senere mørkere gråbrunt. Sop-pen er uspiselig. Fra soppens kjerne får man "knusk". Det er et lettantennelig ma-teriale som har vært brukt siden steinal-deren til å fange opp gnistene ved ildslag-ning. Vokser typisk på bjørk.

Prestekrage *Leucanthemum vul-gare* 20–70 cm. Flerårig. Stengel oftest uten greiner. Nederste blad stilkete. Når en eng slås jevnlig blir det mer av denne. Nokså van-lig i det meste av landet, men det har blitt mindre av den i senere tid. Blomstrer i juni–august.

Enghumleblom *Geum rivale* 20–40 cm. Mykhåret. Stengelblad er trekoplet med små øreblad. Beger-blad rødbrune, spisse. Blomstrer halvåpen. Kron-blad lyst brunrøde. Det blir mindre av denne når en eng slås. Blomstrer mai–juli.

Bjork *Betula* sp. Stort tre, 7–20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Blåklokke *Campanula rotundifo- lia* 10–50 cm. Den blå kronen er ca. 2 cm lang. Vokser i enger og i bakker. Blomstrer i juli–septem-ber. Kan du høre lyden når den ringer?

Post 5 Gråorskog

Denne vegetasjonstypen finner vi gjerne langs elver og bekker der jorda ofte utsettes for flom. Gråorskogen er frodig. Gråor og hegg er de vanligste treslagene. Rips er en typisk busk. Struseving, bekkeblom og hvitveis er arter vi ofte finner i denne skogen. Treslag i gråorskogen akkurat her: gråor, bjørk, gran, rogn, en liten ask og spisslønn, hegg litt etter posten.

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, hårete. Unge kvister korthårete. Blad matte, sagtannet, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner på kongler. Sambu. Or gir ikke bismak på mat den kommer i kontakt med. Derfor har den blitt brukt til å lage kjøkkensredskaper.

Skogsnelle *Equisetum sylvaticum* 15–60 cm. Denne planten har noen "bladskudd" og noen skudd for å kunne formere seg. "Bladskuddene" er ru og har forgreinet greiner. Se så grasiøst de bøyer seg!!

Tysbast *Daphne mezereum* 50–150 cm. Liten, fågreinet busk med lysegrå, seig bark og en dusk snaue, lysegrønne blad i toppen av kvistene. Blomstrer på bar kvist om våren (mars–mai) med rosa, blomster som lukter godt. Men pass deg! Planten er giftig.

Hvitveis *Anemone nemorosa* 10–30 cm. Krypene jordstengel. Tre langskaftete stengelblad, dypt treflikete eller tredelte. Blomsten ofte rød fiolett eller blålig. Pollenknapper gule. Blomstrer april–juni.

Nattfiol *Platanthera bifolia* 15–50 cm. Se så vakker den er! To omtrent jevnstore blader. Blomster store og hvite med 2–3 cm lang, tynn spore. Vokser i skog, eng, beitemark og hei.

Post 6 Kantsone til dyrket mark

Område A Langs veikanten

Krattpreget/engpreget ytterst mot åker. Her finner du bringebær, einstape, nyperoser, oppslag av div. løvtrær. Husker du engsoleie og prestekrage fra post 4.

Treslag v/ post A: osp, bjørk, ask, spisslønn, hassel, (furu og gran lenger oppe).

Skogstorkenebb *Geranium sylvaticum* 15–60 cm. Stengel rund og litt kjertelhåret. Blad dypt fliket med brede, kortspisse fliker. Blomster 2,5–3 cm brede, rødfiolette og lyse i midten. Stoffer fra denne kan brukes i hudkremer for å lege sår. Blomstrer juni–juli.

Engklokke *Campanula patula*. Toårig. 30–80 cm. Stengel snau eller grisse strihårete med opprette greiner. Grunnbladene omvendt eggformede og skafet, stengelbladene er linjeformede eller smalt lansettforma og sittende. Blomstene er blåfiolette. Innført på 1830 årene. Sprer seg nå på Østlandet

Hundekjeks *Antriscus sylvestris* 50–150 cm. Flerårig. Stengelen er furet og har stive hår. Kronblad hvite. 6–7 mm lange, blanke brunsvarte frukter. Blomstrer i juni–juli.

Rødkløver *Trifolium pratense* 15–50 cm. Flerårig. Vokser i små tuer. Småblad eggformete eller avlange, oftest med lys midtflekk. Krone rød. Blomstrer i juni–september. Kløver kan skaffe seg nitrogenet den trenger for å vokse rett fra lufta.

Hvitkløver *Trifolium repens* 10–40 cm. Flerårig. Krypene. Tre og tre småblader i hvert blad. Blomster hvite eller rødlige. Denne planten klarer seg absolutt best når det beites. Blomstrer i juni–september.

Tveskjeggveronika *Veronica chamaedrys* 5–30 cm. Flerårig. Stengel håra på to sider (tve-skjegg). Blad sittende, grov-tannete. Krona blå med mørke striper, ca. 1 cm bred. Klarer seg best når det beites litt. Blomstrer mai–juli.

Fuglevikke *Vicia cracca* 100–200 cm. Bladklengende, med 6–15 par lansettformete småblad. Stengel slak, greinete, snau eller tiltrykt hårete. Blomsterklaser med 10–30 blomster, langt som støtteblad. Krona 8–12 mm, blå–blåfiolett. Belg, brunlig med 3–8 frø.

Åkertistel *Cirsium arvense* 40–120 cm. Blad blanke. Krypene jordstengel. Det som ser ut som en blomst er egentlig mange små blomster som sitter sammen i en kurv. Hannplanter har lyst purpurrøde blomsterkurver. Hunnplanter fiolette. Blomstrer i juli–september.

Burot *Artemisia vulgaris* – 50–200 cm. Flerårig. Stengelen håret og blad hvitfiltet under. Kurvene 3 mm brede. Sterk lukt. Blomstrer i juli–september. Planten produserer store mengder pollen – til fortvilelse for allergikere som kan være mye plaget. Burot har blitt brukt som medisinplante i forbindelse med fødsler.

Valurt *Symphytum officinale* 50–120 cm. Bladet har rund eller av og til hjerteformet bladgrunn. Beger 3–5 mm langt og med korte, eggformete fliker. Krone blå. Spres av maur. Blomstrer i juni–august.

Gulflatbelg *Lathyrus pratensis* 20–60 cm. Blad med klengetråd og et par småblad. Blomster klase på langt skaft. I denne er det 5–12 gule blomster. Gulflatbelg er en næringsrik forplante, men den smaker ganske bittert. Derfor er husdyra ikke så glad i den. Blomstrer i juni–juli.

Korsved *Viburnum opulus* 1–4 m. Trenger næringsrik jord med kalk for å kunne vokse. Blomstene står samlet i noe vi kaller en blomsterstand. Hos korsved er den flat, 5–10 cm bred. Det som ser ut som store hvite blomster, er ikke egentlig blomsten! Den er der bare for å lokke til seg insekter. Selve blomstene er mye mindre og sitter i midten! Blomstrer i juli–august.

Område B - Maurtue

”Liten? Jeg? Jeg fyller meg selv fra topp til tå – fra øverst til nederst – fra innerst til ytterst. Er du større enn deg selv, kanskje?” (fritt etter Inger Hagerup). Mauren er et insekt. Alle insekter har seks bein. Mauren bygger tuer av barnåler i skogen. De fleste maurene i en murtue er små arbeidere, men det er også dronninger og hannmaur. På en varm dag når sola steker i juni kan du se mange ganske store maur med vinger. Det er dronningene og hannmaurene som er ute og svermer. Mauren holder små bladlus som ”husdyr”. Bladlusene melkes for å få sukker.

Langs stien kan vi i tillegg finne marimjelle (post 2), hvitveis (post 5) og blåbær (post 1).

Treslag rundt posten: gran, bjørk, liten furu, hassel, rogn, osp, hegg

Gulaks *Anthoxanthum odoratum*. 10–50 cm. Flerårig. Vokser i tuver. Grunnbladene lange, snaue eller hårete. Stråblad korte og sprikende. Gulner tidlig på sommeren og får sterk, god lukt.

Område C - Beitemark

Ruinene av Turtur gård vitner om at her har det vært drevet gårdsbruk.

Navnet på gården stammer fra planten turt. Gårdsbygningene, stabburet, Drengestua og den hvite hovedbygningen fra 1835 i empirestil. Bygningen ble revet i begynnelsen av 1970-tallet på grunn av vannreservoaret i Maridalen.

Husker du gulaks (se C), rødkløver (se A), hvitkløver (se A), bringebær, prestekrage (se A/B) og åkertistel (se A/B) fra post A og B? Du finner dem også her.

Og helt til slutt når du har gått gjennom åkerholmen og er på vei langs jordekanten på vei tilbake: Ikke glem å spise markjordbær!

Treslag: ask, bjørk, selje, osp, hegg

Mjødurt *Filipendula ulmaria* 50–100 cm høy. Sterk lukt. Blad oftest hvitfiltete under. Nedre blad med 3–5 par store sidefinner og en litt større, oftest treflika endefinne. Små gulhvite blomster. Blomstrer i juni–juli.

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15–20 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinna med 3–6 par finner. Blomster: små og svart-fiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med vingekant. Hvordan tror du den sprer seg? Vokser naturlig i Norge. Vanlig på Østlandet, spredd videre nord til Nærøy i Nord-Trøndelag. Finnes ellers i Europa og Vest-Asia.

Stornesle *Urtica dioica* 50–100 cm. Blad motsatte og tannete, dobbelt så lange som bladstilken. Med eller nærmest uten brennhår. Blomsterknippet er lengre enn bladstilken. Særbu. Blomstrer i juli–august. Vokser på næringsrik jord. Visste du at neslen er proppet med viktige vitaminer og mineraler? Unge skudd kan kokes og gir nydelig suppe. Lag suppe, men ikke brenn deg!

Markjordbær *Fragaria vesca* 5–20 cm. Lange utløpere. Blad treklopete, midttanna på endesmåbladet er like lang eller lengre enn de andre. Blomsterskaftet har tiltrykte hår. Kronblad 4–6 mm lange. Blomstrer i mai–juni. Modne bær i juni–juli. Bæret er en falsk frukt, der blomsterbunnen sveller opp til et saftfylt bær. Sprer seg ved hjelp av lange utløpere.

Høymol *Rumex longifolius*. 50–150 cm. Blad brett lansettformet til tungeformet med tverr, rund eller noe kileformet grunn litt bølgete kant. Fruktskaff med et ledd nedenfor midten. Fruktdekkblad hjerteformet. Ugress på dyrket mark. Vanlig i hele landet.

Engtjæreblom *Lychnis vicaria* L. 20–40 cm. 12–15 mm, rødfiolette kronblad. Mørkerødt beger. Vokser på tørr eng og grunt, jorddekt berg. Kan du se at den har "tjære" på stengelen? Dette beskytter planten mot småinsekter. Disse ville allikevel ikke kunne bestøve planten. Blomstrer i mai–juli.

Skvallerkål *Aegopodium podagraria*. 30–100 cm. Flerårig. Krypene jordstengel. Bladrik og ofte i tette bestander. Kronblad hvite og noen ganger rosa. Frukt lang eggforma med fine lyse ribber. Trolig innført. Visste du at de lysegrønne skuddene på våren kan brukes i salaten?

Firkantperikum *Hypericum maculatum*. 20–100 cm. Blad avlange, gulgrønne, uten eller med små, utydelige, gjennomskinnelige kjertler, (prikker). Begerblad er butte, ofte med noen svarte kjertler. Kronblad er gule med svarte kjertler som prikker og striper.

Kvassdå *Galeopsis tetrahit* 20–60 cm. Stengel stivhåret på kantene, med tiltrykte hår på to sider, øverst også med kjertelhår. Kronen er rød eller rødlig, noen ganger hvit.

Post 7 Ved Hønefoten parkeringsplass

Her finner du kjempebjørnekjeks som er en fremmed art. Hvis du er heldig finner du matblekksopp på den største av tre grønne øyer på parkeringsplassen. Det vi kaller sopp, er synlige fruktlegemet av noen store underjordiske organsimer. De består av hyfer som er lange tynne tråder som strekker seg og danner et tett nettverk eller mycel. Nede i jorda inngår de i et tett samliv (symbiose) med røttene til planter eller trær. Trådene (hyfene) henter næring og bryter ned materiale som røttene har nytte av.

Matblekksopp *Coprinus comatus* 10–20 cm høy, 3–6 cm bred. Hatten starter som egggrund eller sylindrisk. Den ender som klokkeformet med oppsplittet kant. Hatten er hvit, toppen glatt og gulbrun, men ellers besatt med fliseskjell. Skivene står tett. De er først hvite, så rødaktige i hattekanten. Til sist blir de svarte og gir fra seg en blekkliggende væske. En av våre beste og mest delikate matsopper. Det er bare de unge, hvite soppene som kan spises!

Oslos bymarker

Tegnforklaring

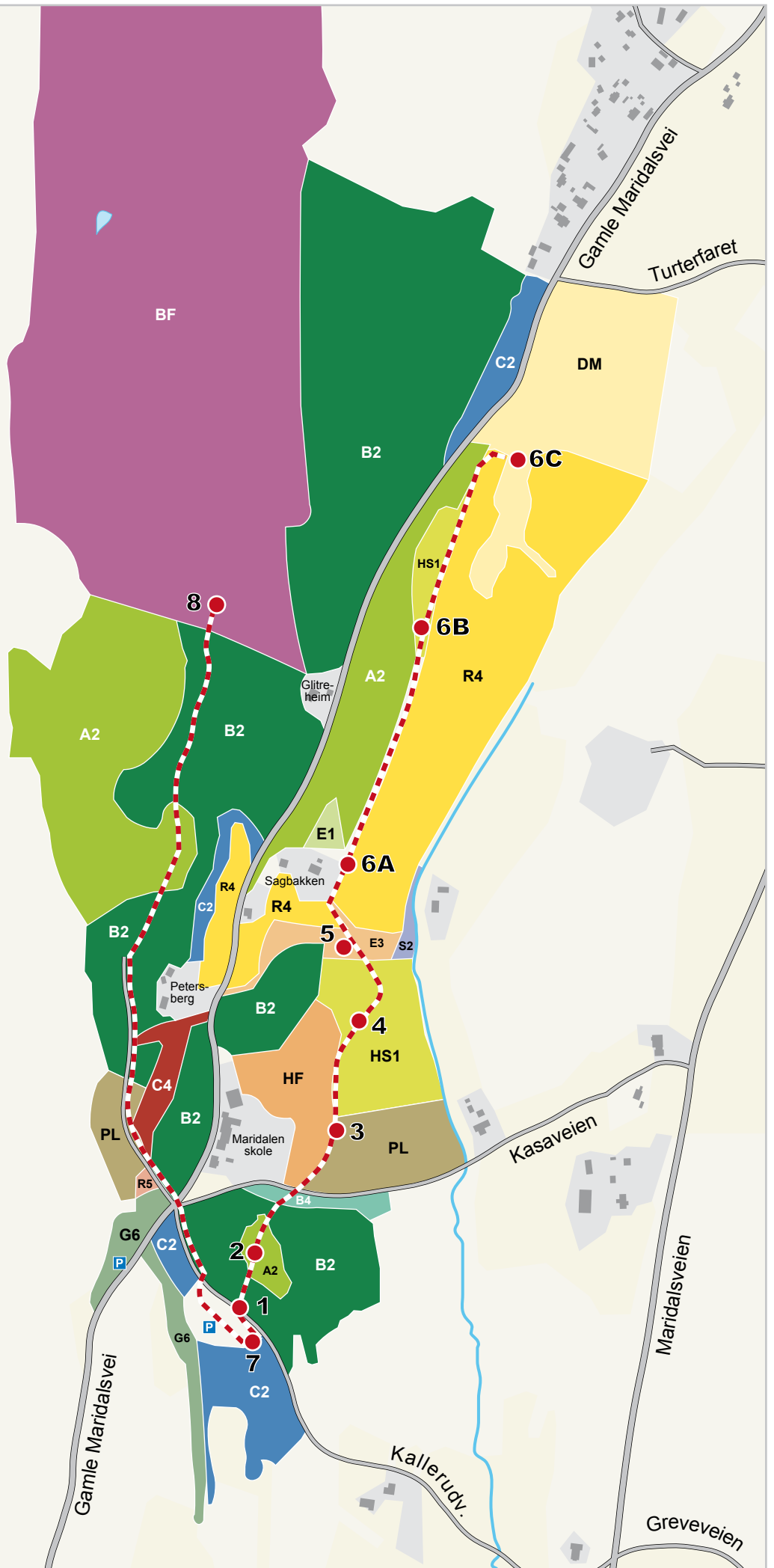
- Natursti
- Natursti-poster
- Parkeringsplass
- Bebyggelse
- Vann

Vegetasjonstyper

- BF** Brannfelt
- A2** Lyngfuruskog med lav og lyng
- B2** Granskog med blåbær
- B4** Granskog med store bregner
- C2** Granskog med lave urter
- C4** Granskog med høye stauder
- DM** Dyrket mark
- E1** Alm-lindeskog
- E3** Oreskog
- G2** Furu-myrskog
- G6** Svartor-sumpskog
- HF** Hogstfelt
- HS1** Hagemarkskog
- PL** Plantet skog
- R4** Rik eng
- R5** Ugressamfunn
- S2** Fuktig eng

0 100 200 m

Post 8 Brannfeltet

Den 4. juli 1992 brant det ca 380 mål skog i Turteråsen. Universitetet har brukt feltet til forskning og undervisning.

En tørr sommer og noen lynnedslag var nok til å starte brannen, som fikk løpe til den slukket seg selv. Det frigjør næringsstoffer i asken som ulike arter utnytter. Artene som spirer først kaller vi for pionerarter. Finner du plantene vi fant i 2007?

Treslag på brannfeltet: bjørk, furu, rogn, selje, gran, osp

Fremmede arter i området

Akkurat her fins det en del planter vi vanligvis ikke finner i norsk natur. Dette gir muligheter for å lære, men vær også klar over at **fremmede arter** kan være en trussel mot naturen som hører hjemme på stedet. Fremmede arter er planter eller dyr som kommer fra et annet sted i verden. Der de kommer fra har de naturlige fiender. Det har de ikke alltid når de kommer til nye steder. Derfor kan de bli en trussel mot naturen der.

Kjempespringfrø *Impatiens glandulifera* 50–250 cm. Stengel kraftig, hul, ofte rødlig. Blad med 30–45 par tenner motsatte eller i kranser på 3. Store kjertler ved bladgrunnen. Klase med 5–12 store lange vinrøde, sjelden hvite blomster. Blomstrer i juli–september. Spore kort tapp. Fra Himalaya.

Kjempebjørnekjeks *Heracleum mantegazzianum* 2–4 m høy. Stengel inntil 10 cm tykk. Blade- ne meterlange, en-flere ganger finnet eller koblet. De har spisse fliker. Skjermen er litt hvelvet, 30–50 cm bred. Kronbladene er snøhvite og 8–10 cm lange. Frukten er 9–14 mm lang. Plan- ten ble innført som prydblade, men er i ferd med å spre seg ut i naturen i stort omfang! De store bladene skygger for solen og det er derfor få arter som kan vokse der kjempebjørnekjeks vokser. Det vekker bekymring at vi ikke vet hvor stor invasjonen av denne arten vil bli. Plantesaften til kjempebjørnekjeks er giftig, og sprut av plantesaft kan gi skader på synet. Dessuten inneholder plantesaften en gift som gjør huden ekstremt følsom for lys. Ved søl på huden kan vanlig solstråling derfor gi brannskader.

Friluftsetaten bekjemper denne planten. Finnes den der enda? Har du sett planten andre steder? Meld fra til Friluftsetaten: <http://www.friluftsetaten.oslo.kommune.no>

Fagerklokke *Campanula persicifolia* 30–100 cm. Flerårig. Stengel ugreinnet, oppe med smalt lansettformete blad, nede med 7–15 omvendt eggrunde blad. Blomster klart blå, sjelden hvite, bredt klokkeformede. Blomstrer juli–august.

Skogkløver *Trifolium medium* 20–50 cm. Flerårig. Småblad smale. Stengel med knebøyde ledd. Småblad glatte på oversiden, hårete under. Krone rød. Hodene stilket. Blomstrer i juni–august.

Flekkgrisøre *Hypochaeris maculata* 20–70 cm. Flerårig. Rosettblad fasttrykt mot bakken, vanligvis med rød midtnerve og brune flekker. Blomster kraftig gul. Blomstrer juni–juli.

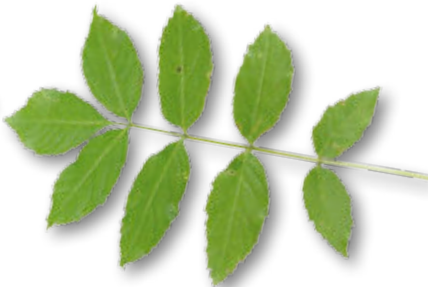
Blåfjær *Polygala vulgaris* 10–25 cm. Stengel ugreinnet, nede forvedet. Blad skruetilt, mørkegrønne, de nedre visner tidlig. Klase med 10–30 blomster, støtteblad kortere enn knoppene. Blomster blå, iblant rød fiolette eller hvite. Kapsel med bred vingekant. Blomstrer i juni–september.

Treslag i området

Treslagene som er nevnt i dette heftet vokser naturlig i Norge bortsett fra plantanlønn. I Naturkart for St. Hans-haugen kan du lese mer om ulike treslag. Se www.noa.no.

Alm *Ulmus glabra*. Opp til 35 m. Blad kortstilket, dobbelt sagtannet, bredest overfor midten. Oversiden av blad mørkegrønn og meget ru. Undersiden lysere. Knoppene er spisse og har rustfarget hår. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøvet og vindspredd. Blad kan minne om hasselblad!

Ask *Fraxinus excelsior*. Stort tre, opp til 35 m. Rak stamme og grågrønn bark. Blad ulikefinnet med 3–6 par sagtannede småblad. Sambu. Blomster små og svart-fiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med 3–4 cm vinge. Hvordan tror du den sprer seg?

Bjørk *Betula sp.* Stort tre, 7–20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Furu *Pinus sylvestris*. Stort vintergrønt tre med lange, parvise nåler. Hver nål blir 2–4 år i sør-Norge. Nye nåler kommer bare på nye skudd. Blomstrer i mai–juni. Kongle liten og grønn, andre året gråbrun 3–6 cm, moden i oktober. Sambu.

Gran *Picea abies*. Høyt tre med korte nåler som sitter enkeltvis. Sambu. Kvæ fra gran har blitt brukt som tyggummi. Har du prøvd det?

Gråor *Alnus incana*. Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, hårete. Unge kvister kort-håret matte, sagtannede, spisse eller avrundet. Små frukter som ligner på kongler. Sambu.

Hassel *Corylus avellana*. Stor busk eller av og til et tre, 2–6 m. Blad hårete, avrundete, sagtannede, tilspissede. Røde kjertelhår på bladstilk. Blomstrer før løvsprett (rakler). Sambu. Hasselnøtter – du spiser vel det til jul?

Hegg *Prunus padus*. Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad bredt lansettforma eller avlange, fint spisstannete, dunhårete under. Hvite blomster i lang klase. (Foto: Norman Hagen)

Lind *Tilia cordata*. Stort tre opp til 20–30 m. Myke, hjerteformede blader. Blomsterstand med 4–15 blomster. Lukter søtt. Lind er løs i veden og lett å arbeide med. Derfor brukes den mye til treskjæring.

Morell *Prunus avium*. Blad avlange ovale, spisse, sagtannede, dunhårete under. Store purpurfagete kjertler øverst på bladskafet. Blomstrer etter løvsprett. Blomstrer hvite. Liker du moreller?

Osp *Populus tremula*. høyt tre med blankt gulgrønn bark. Bladstilk lang og flat. Blad runde med buktende kant. Har du sett hvordan bladene skjelver? Veden brukes til å lage fysiske.

Plantanlønn *Acer pseudoplatanus*. Blandene har nokså butte fliker og tenner sammenlignet med spisslønn. Innført som prydtre. Stor evne til å spre seg ut i naturen. Kommer opprinnelig fra Mellom- og Sør-Europa.

Rogn *Sorbus aucuparia* 3–10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6–8 par like store, tannede småblad, uten tydelig spiss. Hvite blomster. Blomstrer i mai–juni. Røde bær som kan brukes til å lage rognebærgele.

Selje *Salix caprea*. Små til store trær, 3–8 m. Blad 5–10 lange, elliptiske til omvendt eggformete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Du kan lage seljeflyte av greinene når sevjen stiger opp i treet om våren!

Sommereik *Quercus robur*. Tre 5–15 m høyt. Bladplaten har rett eller hjerteformet grunn. Bladstilk er kort. Eikenøtter ble tidligere brukt til å mate høns og griser. Store mengder eik gikk med til skipsbygging.

Svartor *Alnus glutinosa*. Opptil 26 meter. Blad dobbelt sagtannet, oval butt med mørkegrønn glatt overside. Sambu. Blomstrer i mars–april. Frukten ligner kongler og er små og brune. De er modne i september–oktober, og henger på trærne utover vinteren etter frøfall.